

ЦИВІЛІСТИКА БЕЗ КОРДОНІВ

УДК 341.6:347.91/95(477+4)-044.332
DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v059.2025.12>

Барановський Олександр Віталійович,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри права
Маріупольського державного університету
ORCID ID: 0000-0002-6853-3896

РЕФОРМУВАННЯ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СВІТЛІ АДАПТАЦІЇ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Постановка проблеми. Проблема реформування окремого провадження України у світлі адаптації до законодавства ЄС тісно пов'язана з процесом реформування цивільного процесу, що поступово триває.

Відстежити, як трансформувався такий вид провадження в цілому є доволі складно. По-перше, окреме провадження розглядається за правилами загального позовного провадження за визначеними законом виключеннями, а отже, щоб здійснити ґрунтовний висновок його відповідності нормам та вимогам законодавства ЄС, слід проводити порівняльний аналіз і між нормами загального позовного провадження і європейського законодавства одночасно. По-друге, категорії справ окремого провадження настільки різноманітні, що кожна справа має доволі специфічні процесуальні правила розгляду.

Означені проблеми потребують свого наукового вирішення, оскільки окреме провадження є традиційним видом цивільного процесу, що виконує його важливе завдання – охорону цивільних прав.

Стан дослідження теми. Інститут окремого провадження завжди привертав увагу науковців та був предметом наукових досліджень вчених-процесуалістів. Відповідну проблематику досліджували: С.С. Бичкова, Н. В. Волкова, Н.Ю. Голубєва, О.О. Грабовська, В. В. Комаров, Р.М. Мінченко, Г.О. Світлична, І.Ю. Татулич, В.І. Тертишніков, С.Я. Фурса, Ю.С. Червоний, Г.В. Чурпіта, А.С. Штефан, М.Й. Штефан, М.М. Ясинок та інші. Разом з тим, увага науковців не була настільки активно

приділена проблемам адаптації окремого провадження до законодавства ЄС, як того потребують сучасні часи.

Мета статті та завдання. Метою статті є здійснення теоретико-правового аналізу адаптації деяких аспектів інституту окремого провадження до законодавства Європейського Союзу, зокрема дослідження основних напрямів реформування положень доказування.

Завданнями дослідження є: визначити поняття та сучасний стан адаптації основних положень окремого провадження до законодавства Європейського Союзу; проаналізувати трансформацію процесу доказування у справах окремого провадження в контексті реформування доказування у цивільному судочинстві; окреслити напрями подальших наукових розвідок правового регулювання окремого провадження з урахуванням стандартів ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для коректного контексту дослідження, поняття «адаптації чинного законодавства України до законодавства Європейського Союзу», відповідно до ст. 114 Угоди про асоціацію [1], потребує конкретизації.

У науковій літературі непоодинокі випадки використання терміну «гармонізація» та «адаптація», як синонімічних категорій. Проте слушну думку, що такі поняття мають різний зміст, висловив І.В. Яковюк: «Слід зазначити, що гармонізація та адаптація законодавства суттєво відрізняється здатністю сторін впливати на правопорядок одна одної. Так, у разі адаптації законодавства третіх

фон ОСОБА_1; не врахував, що електронні докази є одним із доказів згідно з главою 5 «Докази та доказування» ЦПК України [8].

Закріплення поряд із належністю та допустимістю також таких вимог до доказів, як достовірність і достатність (ст. ст. 78-79 ЦПК). У кожній справі суд оцінює чи достатні докази у матеріалах справи для ухвалення судового рішення у своїй сукупності. Наприклад, сам факт звернення заявника до органів поліції щодо вчинення домашнього насильства без належних та допустимих доказів, що підтверджують такі дії, Верховний Суд вважає не достатнім підтвердженням вчинення такого насильства та застосування судом до кривдника спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству [9].

Більш жорстка регламентація правил подання доказів (ст. 83 ЦПК), у першу чергу є характерною для справ позовного провадження, оскільки повна змагальність, що застосовується у такому виді провадження передбачає доведення своєї позиції у спорі про право. Втім категорично ЦПК України так не встановлює, це витікає з порівняльного аналізу процесу доказування у справах окремого та позовного проваджень.

Крім того, таке положення пов'язано з *введення складових процедури обміну змагальними паперами, які не застосовуються в справах окремого провадження, та посиленням ролі стадії підготовчого провадження.* Підготовче провадження, як стадія, відсутня у справах окремого провадження. Проте суд в деяких категоріях справ окремого провадження здійснює підготовку справи до судового розгляду (наприклад, справи про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою та усиновлення передбачають проведення підготовки справи до розгляду, згідно зі ст. ст. 307, 312 ЦПК України) або функціонально здійснює процесуальні дії, що за своїм змістом готують справу до судового розгляду.

Наприклад, у справах про обмеження цивільної дієздатності та визнання недієздатною та про поновлення цивільної дієздатності суд не зобов'язаний проводити підготовку справи, проте повинен призначити експертизу, відповідно до ст. 298 ЦПК України. Чи, наприклад, у справах про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі, суд повинен постановити ухвалу до судового розгляду та зробити публікацію про

виклик держателя втраченого цінного папера на пред'явника або векселя до суду.

Розширення дискреційних повноважень суду у сфері доказування, зокрема наділення його можливістю збирання доказів за власною ініціативою у виключних випадках для справ окремого провадження не є новелою, оскільки у зв'язку з відсутністю спору про право, обмеженої дії змагальності та можливості вийти за межі заявлених вимог, традиційно суд мав повноваження витребувати необхідні докази за власною ініціативою.

Свою чергою часткове впровадження елементів процесуального естопелю (ч. 2 ст. 82 ЦПК) та застосування заходів процесуального примусу у випадках зловживання процесуальними правами і невиконання обов'язків щодо доказів (ч. 8 ст. 84, ч. 1 ст. 143, ст. 146 ЦПК, п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 148 ЦПК) є настільки цікавими та масштабними питаннями, що потребують самостійного розгляду, як напрями подальшого наукового аналізу.

Висновки. Наукове дослідження адаптації окремого провадження до законодавства ЄС на сьогоднішній день дало змогу простежити тенденції поступової «європеїзації», як його окремих категорій так і загальних положень доказування.

У науковій роботі був здійснений порівняльно-правовий аналіз процесу доказування окремого провадження з останніми законодавчими змінами інституту доказування. Встановлено, що поступово суди впроваджують у свою практику застосування електронних доказів, як допустимих на прикладі смс-повідомлень у справах про видачу обмежувального припису; достатність, як одна з ознак доказів у справі, оцінюється судами у справах окремого провадження в кожному випадку окремо, проте стала відігравати рівнозначну роль поряд з належністю та допустимістю; оскільки ст. 294 ЦПК України окремо не визначає порядок подання доказів в справах окремого провадження, суд повинен виходити з загальних положень ст. 83 ЦПК України з урахуванням особливостей, передбачених для кожної окремої категорії справ окремого провадження.

Означені висновки не претендують на вирішення усіх наявних проблем та прогалин у правовому регулюванні окремого провадження в період активної його адаптації до законодавства ЄС, проте можуть стати підґрунтям для подальших поглиблених наукових розвідок у такому напрямку.

The main changes in the order of evidence in separate proceedings were identified through a comparative analysis with the rules of general civil proceedings and by examining compliance with European law.

It was established that the directions of reform in general civil proceedings were reflected in the process of evidence in separate proceedings.

Firstly, courts began to actively apply all means of evidence in separate proceedings, including electronic evidence (for example, in cases concerning the issuance and extension of restrictive orders).

Secondly, sufficiency, as one of the characteristics of evidence, gradually highlights the presence of adversarial proceedings in separate proceedings, requiring the court to assess all available evidence in the case proportionally and, in the absence of such evidence, to be an active subject of proof.

Thirdly, the active role of the court in separate proceedings in the process of evidence gathering remains, and in some categories of cases (for example, in cases concerning the issuance of a restraining order) it becomes even more important.

In addition, other issues have been studied, taking into account the ongoing adaptation processes, and the prospects for further scientific research in this direction have been outlined.

Key words: separate proceedings, restrictive injunction, adaptation to EU legislation, separate proceedings cases, civil proceedings.

Дата першого надходження статті до видання: 19.10.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.11.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

